

K vývoji zaměstnanosti v severních Čechách

CHARIŠI MUNŽAFJAROV

MAREK POLONCARZ

Sociálně ekonomický ústav ČSAV, Ústí nad Labem

Development of employment in North Bohemia

Abstract: The deformation of both social and economic functions of employment is one of the most serious consequences of the redistributive economy. This result can most clearly be seen in a particular territory. The article deals with the development of North Bohemian employment. Analysis performed reveals specific features of the labor force supply and demand in the region, connected with the structure of job opportunities, the quality of the population and the quality of the environment. To overcome the deformations calls for radical changes. However, the needed development potential of North Bohemia is deeply affected by the style of management used to date. In our article the contradiction of presence is characterized by gradual intensification of problems in the area of the labor market, restructuration, and labor force requalification. The absence of an active regional policy leads to a deepening of the inadequacy of North Bohemia in these areas. A variety of proposals is revealed in the article, some based on Western European experiences. Their application could help improve the competitiveness of the studied region.

Sociologický časopis, 1991, Vol. 27 (No. 4: 495-503)

Úvodem

V podmínkách direktivně prosazované plné a povinné zaměstnanosti teorie nemusela ani nemohla hodnotit její vývoj kvalitativními ukazateli. Kvalita poptávky a nabídky pracovních sil nabývá rozhodujícího významu teprve působením trhu práce. Vytváření prostoru pro rozhodování subjektu o sobě samém zároveň modifikuje problémy i v oblasti zaměstnanosti, včetně způsobů jejich možného řešení. Předpokladem však zůstává nezbytnost seriózní analýzy stavu, který má být překonán, a který by právě proto měl být hodnocen v hlubších příčinných souvislostech.

Tento příspěvek shrnuje výsledky analytické práce provedené v jednom z nejproblémovějších regionů ČSFR. Šetření byla realizována Sociálně ekonomickým ústavem ČSAV nejprve při zpracování materiálu "Analýza a prognóza sociálně ekonomického rozvoje severočeského regionu" a dále při přípravě zprávy o stavu území "Lidé a energie v severních Čechách". Uvedená činnost nakonec vyústila v samostatný směr zkoumání v SEÚ ČSAV, což odráží rostoucí naléhavost problémů zaměstnanosti na severu Čech [1], [5], [6].

Konkrétní údaje sociálně ekonomického vývoje tohoto regionu, použité v daném příspěvku pocházejí (pokud není uvedeno jinak) především ze statistických pramenů [2], [10], [11], [12], nebo jsou výsledkem vlastních výpočtů autorů.

Faktory zaměstnanosti

Retrospektivní a komparativní analýza vývoje zaměstnanosti v severočeském regionu za několik posledních desetiletí umožňuje vymezit základní faktory, které dlouhodobě a rozhodujícím způsobem ovlivňují stav a trendy v této sféře. Územní dělba práce, na jejímž základě se postupně utvářela ekonomická politika státu vůči regionu a vlastní regionální struktura ekonomiky, určovala nejen vývoj poptávky po pracovní síle. V souladu s poptávkou se totiž vyvíjelo též sociální složení obyvatelstva, čili určitá kvalita populace, což se projevuje ve struktuře nabídky pracovních sil. Zvláštního významu zde nabyl stav životního prostředí, který stále více působí jako samostatný faktor, omezující další růst výrobního a lidského potenciálu severních Čech.

a) Vývoj poptávky

V přepočtu na jednoho obyvatele bylo v severních Čechách v roce 1988 vyrobeno 3,8krát méně elektrotechnických produktů a zároveň 2,8krát více paliva a výrobků chemického průmyslu než v celé ČR. Již tento dílčí příklad přesně charakterizuje místo regionu v územní dělbě práce. Dlouhodobý extenzivní vývoj celé československé ekonomiky, spojený s její stoupající energetickou náročností, vedl ke stupňování tlaku na rozšíření těžby uhlí v ústecko-mostecké aglomeraci a výstavbu celé řady elektráren na poměrně malém území v Podkrusnohoří, jejichž výkon tvoří nyní pětinu veškeré výroby energie v ČSFR.

Tyto investice pochopitelně vyvolaly zvýšenou poptávku po pracovních silách, nejdříve pro výstavbu a potom i pro provoz nově vzniklých hospodářských objektů. Palivoenergetický komplex (PEK) se tak stal dominantou severních Čech, a to jak z hlediska profilu výroby, tak i struktury pracovních příležitostí v tomto regionu. V současnosti zabezpečuje 1/5 celkové produkce regionu, zaměstnává zhruba 1/6 veškeré pracovní síly v průmyslu (bezprostředně v pánevních oblastech dokonce až 2/5), a tím výrazně přispívá k zachování enormní převahy průmyslové výroby v regionu i průmyslově činného obyvatelstva (46 % ze všech pracujících v severních Čechách, zatímco v ČR 39 %).

Srovnání s tendencemi ve vyspělých zemích (13) ještě více zdůrazňuje závažnost daného stavu. Podíl pracujících v průmyslu se tam pohybuje v rozmezí od 20 % (Dánsko) do 34 % (SRN). Na druhé straně v celém bloku odvětví, u nás nelogicky nazývaném nevýrobní sférou, dosahuje v těchto zemích podíl zaměstnanosti 30 % (Rakousko) až 45 % (Nizozemsko). V tomto bodu však severní Čechy značně zaostávají i za průměrem ČR (asi 25 %), neboť v nevýrobní sféře je zde zaměstnán pouze každý pátý pracovník. Takto, pro život místního obyvatelstva nepříznivě, zaměstnaná pracovní síla způsobuje samozřejmě četné nedostatky na vnitřním trhu. Není náhodou, že ze všech bývalých krajských měst se právě Ústí nad Labem stalo po liberalizaci cen nejdražším městem.

Druhou stránkou tohoto problému jsou možnosti výdělků. Je příznačné, že téměř ve všech oborech zaměstnanosti je průměrná měsíční mzda v tomto regionu nejnižší v ČR. V rámci regionální komparace je zvlášť levná místní pracovní síla ve sféře služeb, kultury a školství (výjimku tvoří prakticky pouze zdravotnictví, což je způsobeno akutním nedostatkem lékařů). Představa značných výdělků na severu

Čech je tak jen mýtus, vyvolaný spíše jednostranně průmyslovým charakterem zaměstnanosti obyvatelstva, čili procentuálně větším zastoupením pracujících v dosud celostátně preferovaných odvětvích ekonomiky. Ve skutečnosti však ani v průmyslu nedosahují výdělky Severočechů úrovně příslušných odvětví v ČR.

Důsledky uvedené jednostrannosti ekonomické orientace regionu se v podmínkách trhu projevují pochopitelně především prudkým poklesem počtu pracovních příležitostí, aniž by ovšem již zároveň šlo o strukturální změny v ekonomice. Zatím se jedná pouze o snížení přezaměstnanosti ve stávajících odvětvích, avšak již tento proces může v severních Čechách vést k rozsáhlé nezaměstnanosti. Daný trend zcela potvrzují i výsledky našich posledních šetření (březen 1991), z nichž vyplývá, že 83 % severočeských podniků počítá se snížením počtu pracovníků. Jako hlavní příčina se přitom uvádí racionalizace pracovních míst (53 % podniků), omezení výroby (38 %) a organizační změny (29 %). Je však pozoruhodné, že o změně výrobního programu se zatím uvažuje jen v 15 % podniků (7).

b) Vývoj nabídky

Vedle poklesu poptávky po pracovních silách je v severních Čechách trh práce stále více zatížen kvalitou i kvantitou jejich současné nabídky. Dlouhodobá preference palivoenergetického komplexu se totiž nemohla neprojevit na socioprofesioním, ale i sociodemografickém složení místního obyvatelstva. Uvedený vliv je dán specifikou vlastních požadavků PEK na pracovní síly a v ještě větší míře jeho působením na stav a vývoj životního prostředí a celkově životních podmínek v regionu, což vyvolává neméně zvláštní procesy zejména v oblasti sociální mobility a adaptability pracovních sil.

Jde v podstatě o obecně známou souvislost, že převládá-li v regionu poptávka po nekvalifikovaných pracovních silách, pak neexistuje ani výrobní potřeba intenzivnějšího rozvoje sociální sféry, školství, kultury, služeb atd. Výsledkem je formování zvláštního modelu člověka - pouhé pracovní síly, navíc s kvalitativně omezenou práceschopností.

Platnost uvedené souvislosti lze ilustrovat dosavadním vývojem severních Čech, které se vyznačují nejnižší vzdělanostní úrovní obyvatelstva a zároveň nedostatkem kvalifikovaných pracovníků i ve školství. Rozpornost tohoto stavu se zvlášť projevuje při přechodu k tržnímu hospodářství a může být zdrojem značných problémů. Dvě třetiny severočeských podniků totiž očekávají, že případné uvolnění z práce by se nejvíce a především týkalo nekvalifikovaných pracovníků (7), ale nízká adaptační schopnost těchto pracovníků jim zároveň brání v nalezení nových pracovních příležitostí nebo v rozvoji vlastní podnikavosti. Lze proto předpokládat, že v nových podmínkách budou mít nejen menší šance na nové uplatnění, ale i větší odpor k jakýmkoli změnám. Bereme-li pak v úvahu, že tato kategorie pracujících tvoří značnou část ekonomicky aktivního obyvatelstva tohoto regionu, která bude tak vystavena i nejvýraznějším otřesům nevyhnutelně spojeným s poklesem životní úrovně, potom se mohou severní Čechy v nejbližším období proměnit v jeden z největších regionů strukturální nezaměstnanosti a sociálních konfliktů v ČSFR.

Nepříznivé kvalifikační složení nabídky pracovních sil je navíc podporováno demografickými procesy. Samozřejmě, že tyto procesy samotné budou též závislé na možnostech pracovního uplatňování lidí a následném vývoji jejich životní úrovně. V současnosti však máme spíše co dělat s demografickými důsledky předcházejícího vývoje a systému sociálních jistot. Z hlediska věkové struktury např. patří severočeská populace k nejmladším v celém Československu, a proto v nejbližších letech lze očekávat značný příliv nových pracovních sil, což ještě více zatíží trh práce.

Porovnání četnosti věkových skupin 10-19 a 50-59

	1981	1983	1985	1987	1989
10-19	164 288	174 931	187 361	199 087	207 911
50-59	136 281	128 739	122 050	116 358	114 069

Jak je patrné z tabulky, vývoj dvou věkových skupin před nástupem do práce a odchodem do důchodu probíhá v posledním období ve zcela opačných směrech a rozdíl mezi nimi se za 10 let už téměř zpětinasobil ve prospěch skupiny první. V souladu s uvedenou tendencí rovněž klesá podíl pracujících v poproduktivním věku, a to i v porovnání s průměrem ČR.

Z demografického hlediska mají tyto vývojové trendy jednu společnou příčinu, jíž je průměrná délka života obyvatel severních Čech, která v některých okresech je až o 2,5 roku nižší než v celé ČSFR (9). Za jejich důsledek lze pak považovat též nižší úroveň zaměstnanosti obyvatelstva, což ovšem neznamená efektivnější využití pracovních sil, ale vyplývá spíše za skutečnosti, že v severočeském regionu mají větší zastoupení mladší věkové skupiny obyvatelstva, které se teprve připravují na povolání.

Podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva (v %)

	celkem		muži		ženy	
	Svč	ČR	Svč	ČR	Svč	ČR
1980	49,6	49,4	54,6	55,2	44,7	43,9
1985	49,8	50,6	53,8	56,0	45,8	45,6
1989	49,2	51,5	52,7	57,0	45,8	46,4

Pokud jde o feminizaci zaměstnanosti, pak se to ještě výrazněji než v ČR týká zejména infrastruktury, kde je v severních Čechách o 5 % (spojie, kultura) až 10 % (školaství) vyšší než celorepublikový průměr. Jde o specificky regionální problém, který však specifického rázu nabývá právě tím, že v územně daných podmínkách se konkrétněji a v koncentrované podobě odhalují celospolečenské vývojové trendy uvedených oborů. Jejich feminizace totiž nemusí být spojena jen s větším zájmem žen o tyto profese, ale zároveň s menším zájmem mužů, kteří

zpravidla vykonávají práci, jež poskytuje více prostředků pro rodinu. Feminizace školství, zdravotnictví atd. je tak nepřímým ukazatelem či důsledkem toho, že v politice státu je větší význam přikládán rozvoji bezprostředně výrobní sféry, než tzv. sféry rozvoje člověka. Důkazem toho je současný stav severních Čech, které lze v tomto ohledu považovat za příkladovou oblast.

c) "Image regionu"

Jako samostatný faktor, který působí souběžně s poptávkou a nabídkou pracovní síly, ale zároveň je s nimi spojen oboustrannou příčinnou vazbou, vystupuje do popředí určitý celkový obraz regionu, složitá výslednice racionálních i iracionálních představ, která výrazně ovlivňuje chování lidí. Stejně jako v představách Severočechů např. byl vždy zafixovaný ideální obraz jižních Čech (nejčastější směr potenciální migrace kromě Prahy), tak nepochybně existuje určitá představa severních Čech ve zbytku republiky, ale i v samotném regionu.

Tento image bude mít pro další rozvoj regionu stále větší význam především proto, že tržní hospodářství předpokládá aktivizaci vlastního potenciálu každého území. Jako faktor vývoje zaměstnanosti lze existující potenciál regionu hodnotit z hlediska zejména: a) možností zapojení do územní dělby práce, b) vnitřní vyváženosti ekonomické struktury, c) kvalitativních charakteristik populace. Těmito faktory je určena atraktivita regionu jak pro podnikání (rozšíření pracovních příležitostí), tak i růst nabídky kvalifikované pracovní síly.

Jedním z nejpřirozenějších ukazatelů vztahu lidí k regionu je přitom nepochybně stav migračních procesů. Obecně lze říci, že v důsledku migrace ztrácejí severní Čechy zejména pracovníky, kteří mají šance se uplatnit i jinde, čili pracovníky v nejproduktivnějším věku, s vyšším vzděláním a kvalifikací, a to nejen bezprostředně z výrobní sféry. Odliv těchto pracovníků znamená pro Severočechy další omezení možností uspokojování potřeb v oblasti kultury, školství, služeb atd., což vyvolává tzv. řetězovou migraci i jiných skupin obyvatelstva.

Základní příčinou migrace je stav životního prostředí a struktura pracovních příležitostí, čili nemožnost plné seberealizace v práci i mimo ni. Je logické, že stejný faktor je pak příčinou toho, že mezi přistěhovalci do severních Čech převládá nekvalifikovaná pracovní síla. I u této kategorie pracovníků ovšem je v poslední době kladné saldo migrace dosahováno stále vyšším migračním obratem, a tedy stále nákladnějším způsobem. Zvýšený pohyb dané skupiny navíc jen rozšiřuje a prohlubuje problémy severních Čech, ať už jde o jejich menší citlivost k ochraně životního prostředí, rostoucí sociální tlak na zachování existující struktury pracovních míst, či vývoj sociálně patologických jevů, ale i možnosti kulturního soužití s romským obyvatelstvem.

Současně si musíme uvědomit, že závažnost uvedených problémů nepřispívá růstu zájmu o tento region ani ze strany potenciálních podnikatelů a nositelů kapitálu. Podnikatelský zájem totiž nemůže být založen na charitativních cílech, ale bude vždy sledovat především zisk a rentabilitu podnikání. A právě v tomto ohledu nejsou současné severní Čechy nijak zvlášť atraktivní pro investování domácího, natož zahraničního kapitálu (s výjimkou investic, které by jen prohloubily devastaci tohoto regionu, např. uskladňování průmyslových odpadů).

Uvedená sociálně ekonomická charakteristika severních Čech naznačuje, že není důvod domnívat se, že by se v podmínkách tržního hospodářství a v konkurenčním prostředí prosadil region právě s podobným výrobním a lidským potenciálem. Tržní regulace poptávky a nabídky pracovních sil samozřejmě přispěje k celkovému růstu pracovní a podnikatelské aktivity. V současnosti však existují nejen sociálně skupinové, ale i značné regionální rozdíly v kvalitě práceschopného obyvatelstva, a proto i následná diferenciací životní úrovně bude mít nejen skupinové, ale i regionální dimenze. To znamená, že i při absolutním ekonomickém oživení, lze očekávat zvýšení relativních rozdílů mezi regiony, což může v našem případě vyústit v nastolení české varianty problému "Sever - Jih".

Předpoklady změn

Nastíněné faktory vývoje zaměstnanosti v severních Čechách mohou v jistém smyslu působit dojmem bezvýchodné situace.

Řešení nahromaděných rozporů však nelze spatřovat ve zmírnění tempa či radikálnosti reform. To by znamenalo jen další zaostávání regionu vůči ostatním. Jediným přijatelným východiskem proto může být větší rozpracovanost reformních opatření, jejich zpružnění a těsnější návaznost na dlouhodobou strategii. V podstatě jde o konkretizaci globálního scénáře ekonomické reformy, a to z hlediska regionálních předpokladů a důsledků její realizace.

Nezbytnost konkretizace lze doložit prognózou možných regionálních dopadů či účinností zatím pouze celostátně vytyčených opatření v oblasti zaměstnanosti. Jedná se zejména o snížení zaměstnanosti žen, zejména matek s malými dětmi, snížení zaměstnanosti osob v poproduktivním věku, prodloužení přípravy mládeže na povolání, zvýšení počtu volných dnů, rozšíření práce na kratší pracovní úvazek.

Podle našich výpočtů by tato opatření v severočeských podmínkách vytvořila fond pracovní doby rovnající se celkem asi 60 tisícům pracovních úvazků (8).

A jaké jsou naproti tomu trendy vývoje nezaměstnanosti v regionu? Z informací MPSV ČR vyplývá, že v období posledních pěti měsíců loňského roku podíl Severočeňů v celkovém počtu neumístěných stoupl z 6 % na 10 %. V lednu tohoto roku mezi nově hlášenými uchazeči v ČR tvořili Severočeši už 13,9 %. Pro srovnání uveďme, že přírůstek neumístěných v ČR činil 374 %, zatímco v severních Čechách 626 % (3). Současný stav však neodráží ještě ani začátek strukturálních změn, ale teprve určitou přípravu k těmto změnám. Působením výše uvedených faktorů dalšího vývoje zaměstnanosti lze podle našeho názoru očekávat, že v severočeském regionu může o zaměstnání přijít až 120 tisíc osob, zatímco navrhovaná opatření i teoreticky počítají s vytvářením pouze 60 tisíc nových pracovních příležitostí. Navíc jde o zjednodušený výpočet, protože uspořené fond pracovní doby nelze mechanicky přepočítat na počet pracovních míst. Tento přístup nebere v úvahu specifické podmínky realizace jednotlivých opatření. Omezení pracovní aktivity žen např. samo o sobě ještě neřeší příčiny jejich zaměstnanosti, a vzhledem k současné vysoké feminizaci by ještě více omezilo možnosti uspokojování potřeb Severočeňů v oblasti zdravotnictví, školství atd.

Spolehnutí na samoregulační mechanismy trhu může proto za těchto okolností znamenat pouze omezení zaměstnanosti obyvatelstva, aniž by se přitom odhalily přednosti trhu. Určitá státní intervence je tedy nevyhnutelná, zejména s ohledem na důsledky dosavadního vývoje společnosti. Tento zásah by však neměl spočívat v ochraně před trhem, ale naopak v podpoře vzniku trhu samotného. Stát musí mj. vytvořit takový legislativní a finanční systém, který by podnikatelům poskytl záruky, že jejich počínání je státem nejen trpěno, ale naopak vyžadováno. V tak specifických regionech jako jsou severní Čechy je zřejmě žádoucí, aby tato podpora byla výraznější (např. výhodnější úvěrové podmínky, daňové úlevy, výhodnější možnosti nákupu zařízení apod.). Jedním ze základních kritérií diferencovaného poskytování podpory by přitom měla být skutečnost, zda a kolik nových pracovních míst se vytváří v důsledku podnikatelské aktivity. Uvedený přístup může být též oborově diferencovaný, což by přispělo k vnitřní vyváženosti ekonomické struktury jednotlivých lokalit. V podstatě jde o celý souhrn stimulačních opatření, která jsou běžně uplatňována např. v regionální politice států západní Evropy.(4)

Aktivní politika zaměstnanosti musí být tedy zaměřena především na řešení příčin, nikoli jen důsledků regionálních problémů v dané oblasti. Orientace na pouhé tlumení konfliktních situací není totiž dostačující pro perspektivní vývoj, a tím i pro skutečné řešení těchto situací. Je to právě přístup, který byl uplatňován dosud a jehož výsledkem není nic jiného než současný stav severních Čech.

Strategickým cílem rekonstrukce severočeského regionu musí být v konečné instanci změna charakteru jeho vstupu do územní dělby práce, čili přechod od ekonomiky založené převážně na využití přírodních zdrojů k hospodářství podněcujícímu intenzivní růst i dalších prvků výroby, zejména pak její intelektuální náročnosti a ekologické čistoty. S tímto přechodem spojujeme postupné vytváření objektivních podmínek i pro zlom dosavadních trendů ve vývoji sociální infrastruktury a kvality populace samotné. Jedná se o procesy ve sféře školství, kultury, služeb atd., jejichž rozšíření a zkvalitnění by tak nebylo motivováno jen obecně humanistickými a bohužel v praxi bezprostředně nerealizovatelnými záměry, ale bylo též ekonomicky opodstatněnou potřebou, tzn. faktorem rentability podnikání.

Nastíněná transformace ekonomiky severních Čech bude vzhledem k jejímu dalekosáhlému významu dlouhodobější záležitostí, a to z důvodů celospolečenských (přetrvávající energetická náročnost československé ekonomiky), sociálních (současný stav adaptability pracovních sil) a technicko-ekonomických (investiční a technická náročnost restrukturalizace). Jako prvořadá záležitost tedy vyvstává problém řešení těchto důvodů, čili zabezpečení vstupu regionu do etapy rekonstrukce s co nejmenšími riziky. Řešit tento problém by měly v součinnosti podniková sféra, místní správa a státní orgány...

Ze situace v oblasti rekvalifikačních procesů však vyplývá, že tato spolupráce je zatím spíše potlačena. K 31.3.1991 v severních Čechách nepobíral rekvalifikační příspěvek ani jediný občan. Rekvalifikační programy nejsou vytvářeny především proto, že všechny zmíněné subjekty mají problémy s nabytou samostatností a nedokážou uvažovat perspektivně, a bez této představy prakticky

nelze rekvalifikace připravovat. Zůstanou-li přeškolovací procesy starostí pouze potenciálního zaměstnavatele, nepůjde o restrukturalizaci ekonomiky regionu, ale jen o dílčí přizpůsobení novým podmínkám. Masový charakter a oborově nové zaměření rekvalifikace hovoří jednoznačně pro její organizaci i na úrovni měst, popřípadě ještě větších celků. To by vytvořilo též možnost lepšího využití existujících školicích zařízení a odborníků, řešení metodických otázek spojených s provedením rekvalifikace.

Uvedené předpoklady dalšího vývoje zaměstnanosti v severních Čechách vyžadují zcela nové pojetí regionální politiky, která musí působit jako nástroj rekonstrukce severočeského regionu a prosazovat takové řešení místních problémů, které by nejvíce přispělo k realizaci ekonomické reformy. Negativní důsledky působení trhu práce např. nelze účinně eliminovat pouze následnou podporou poskytovanou nezaměstnaným, ale jedině prosazováním pozitivních změn ve vývoji poptávky a nabídky pracovních sil. Bude-li regionální politika vycházet z tohoto pojetí své úlohy, pak může výrazně ovlivnit i intenzitu problémů vyvolaných samotnou reformou (zejména pokud jde o možný pokles životní úrovně a růst sociálního napětí v regionu).

Literatura

- [1] *Analýza a prognóza sociálně ekonomického rozvoje severočeského regionu*. 1990. Ústí nad Labem: DT ČSVTS.
- [2] *Čísla o Severočeském kraji*. 1990. Ústí nad Labem: KS ČSÚ.
- [3] *Hospodářské noviny* 1990, č. 55, 81, 100, 123, 146; 1991, č. 30.
- [4] Kadeřábková, A. 1991. "Regionální politika jako forma státního intervencionismu a problémové regiony." *Terč*, č. 1.
- [5] *Lidé a energie v severních Čechách*. 1990. Ústí nad Labem: DT ČSVTS.
- [6] Munžafjarov, Ch. 1990. *Produktivní zaměstnanost jako sociální a ekonomický problém severočeského regionu*. Ústí nad Labem: SEÚ ČSAV.
- [7] Munžafjarov, Ch. 1991. *Manažeri pro severní Čechy*. Ústí nad Labem: SEÚ ČSAV.
- [8] Poloncarz, M. 1990. "Severní Čechy - zaměstnanost v podmínkách trhu." *Terč*, č. 0.
- [9] *Severní Čechy*. 1990. Ústí nad Labem: SEÚ ČSAV.
- [10] *Statistická ročenka ČSSR*. 1989. Praha: SNTL.
- [11] *Statistická ročenka Severočeský kraj*. 1976. Ústí nad Labem: KS ČSÚ.
- [12] *Statistická ročenka Severočeský kraj*. 1986. Ústí nad Labem: KS ČSÚ.
- [13] *Ukazatele hospodářského vývoje v zahraničí*. 1988. Praha: ÚVTRI.

Summary

The deformation of the social and economic function of employment is one of the most serious results of the redistributive economics system, which especially appears in the concrete conditions in the territories. This contribution is devoted to the development of employment patterns in the North Bohemia. Investigative analysis reveals the details of the forming of supply and demand of labor in the region, which is linked to the structure of jobs, population quality and the environment.

The region's economic structure is characterized by a one sided orientation to industrial production, especially concerning energy and chemical industry. In the so-called non-

productive sphere this employs only one in every five workers. This affects people's living conditions and brings about migration out of the given region. A basic result of a long period of limited possibilities to assert oneself both in and out of work is above all the quality of the North Bohemian population. In comparison with the republic's average, this group appears to have a lower educational level, social mobility and adaptability. Preference for the mining and burning of coal in North Bohemia has led to the devastation of the environment, which now sharply limits the region's attractiveness for both work and entrepreneurial activities.

Overcoming the above-stated deformation calls for very radical changes in the economy, but the development potential of North Bohemia for this has been very much affected by the consequences of the management methods used to date. This conflict situation is documented in this contribution by growth and intensification of problems in the labor market, economic restructuring and requalification of the labor force.

At present, no production branch in North Bohemia has changed its ownership in such a way as to guarantee its further growth. In fact the present branch structure and regional conditions of enterprising will be a significant barrier in the privatization process of North Bohemian firms. Creating conditions for the intensification of production is not even in the society's interest. Restructuring and diversification of the economy is therefore the basis for progress, but also a conflict-filled problem of further employment development in North Bohemia.

This controversy, demanding a conceptual intervention from the state, stems from - among other things - the fact that growing structural unemployment in a monocultural environment could be area-wide, which could be the source of widespread social conflicts. From this point of view, this contribution indicates that the period of exploitation of natural resources in North Bohemia lasted long enough to enable the formation of not only a corresponding production structure but also the specific composition of the workforce, its interest and values, protected by an adequate social security system. It may be security most often supported only artificially, but this does not change the fact that it has had a real influence on the behavior of at least a certain part of the population.

The reality of a market economy is of course decisive in forming a subject of rational behavior; this reality, however, cannot be carried out directly. The transition to it already assumes the functioning of a worker and entrepreneur of a certain quality. But even this starting point for market regulation of employment is not sufficiently developed in North Bohemia.

The absence of an active regional employment policy has put North Bohemia even further behind. That is why a series of proposals in this contribution, which emphasize the necessity of a special approach, directed towards the support of entrepreneurial activity in that region, creating a system for professional preparation and re-qualification of the labor force, and prevention of possible social conflicts linked with growth of unemployment. These proposals are based on factors including experiences in Western Europe in the field of regional policy. Their introduction here would help increase the competitiveness of problematic regions.